

ANDRZEJ ŻEBROWSKI

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

ORCID: 0000-0002-2779-9444

Agentura wpływu uczestnikiem walki informacyjnej

Wprowadzenie

Państwa w procesie realizowania polityki w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego podejmują wiele przedsięwzięć ukierunkowanych na zabezpieczenie swoich potrzeb informacyjnych. Zadania tego typu wykonują uprawnione podmioty ogólne i wyspecjalizowane, jakimi są m.in. służby specjalne. Służby te oprócz pozyskiwania informacji angażują się w zakłócanie informacyjne prowadzone w działaniach zarówno ofensywnych, jak i defensywnych. Zakłócanie jest szczególnym rodzajem działań, które wymagają nie tylko wiedzy o przeciwniku, możliwości operacyjnych, lecz także przestrzegania zasady tajności. Jest to złożony i trudny proces, który poza zasilaniem informacyjnym wymaga udziału nie tylko kadrowych pracowników służb, ale i agentury, w tym agentury wpływu. W niniejszym materiale poruszone zostały w sposób wybiórczy problemy dotyczące zakłócania informacyjnego i roli agentury wpływu.

Służby specjalne — informacja

„Klasyczne rozróżnienie między wojną a pokojem zostało zatarte przez wojnę psychologiczną [wojnę informacyjną — przyp. autora], uwolnioną od barier czasu, miejsca i konwencji, niemilitarną siłę — i z tego tytułu nieuchwytną, zdolną do przybierania wszelkich postaci i metamorfoz”¹. Okazuje się, że

¹ V. Volkoff, *Psychosocjotechnika, dezinformacja — oręż wojny*, tłum. A. Arciuch, Komorów 1999, s. 94.

najważniejsze bitwy nie toczą się między żołnierzami na polach bitewnych. Batalia toczy się między mózgami politycznymi. Bronią są idee i pieniądze, propaganda wywrotowa i zdrada, prawdy i kłamstwa. Chodzi o oderwanie satelity przeciwnika, żeby stać się ideologicznie atrakcyjnym lub ekonomicznie niezbędnym dla tego czy innego kraju, położonego na słabej flance lub tyłach przeciwnika².

W zglobalizowanej wiosce służby specjalne są aktywnymi uczestnikami walki z czasem, który pozwala m.in. na uzyskanie przewagi informacyjnej własnym ośrodkom decyzyjnym na strategicznym poziomie zarządzania bezpieczeństwem państwa. Środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego jest polem konfrontacji, na którym jej uczestnicy, dysponując zróżnicowanymi potencjałami ekonomiczno-wojskowymi, prowadzą walkę o dominację w sferach politycznej, ekonomicznej, militarnej, ponadto kształtują międzynarodową opinię publiczną. Oznacza to, że przeciwnik jest zdolny do realizacji swoich agresywnych celów strategicznych. Wymusza to na państwach podejmowanie wielopłaszczyznowych działań ukierunkowanych na przeciwstawianie się tym ofensywnym działaniom. Najbardziej aktywni aktorzy stosunków międzynarodowych akcentują swoją przewagę we wskazanych obszarach, narzucając jednocześnie swoje wartości, które nie zawsze są akceptowane przez inne narody czy państwa.

Istniejące zagrożenia, a także pojawianie się nowych, uzasadniają prowadzenie ofensywnych i defensywnych działań przez uprawnione podmioty polityczne i wojskowe, w tym także ich wyspecjalizowane agendy, jakimi są służby wywiadu i kontrwywiadu (cywilnego i wojskowego).

Działalność służb specjalnych to systematyczne zabezpieczanie potrzeb informacyjnych, co wyznaczone jest potrzebami odtwarzania obrazu jego aktualnego stanu i przyszłych zachowań w czasie rzeczywistym lub maksymalnie zbliżonym do rzeczywistego. Poznanie tego obrazu pozwala na prowadzenie m.in. skutecznych działań ofensywnych i defensywnych. Do podstawowych elementów w strukturach przestrzeni zdobywania informacji zalicza się te ich źródła, które wybierają ze zbioru możliwych postaci danych o przeciwniku tylko te, które są im fizycznie dostępne³. Proces ten jest realizowany w złożonej przestrzeni osobowej walki informacyjnej i przestrzeni technicznej walki informacyjnej, które składają się na system pozyskiwania informacji wywiadowczych i kontrwywiadowczych. Przestrzenie te tworzą zespoły ludzkie i technika.

To człowiek [kadrowi pracownicy wywiadu i kontrwywiadu — przyp. autora], stojąc zawsze na ich szczycie, spełnia główne role funkcjonalne i jest jednocześnie głównym konsumentem funkcji spełnianych przez te systemy. Technika, nawet ta najdoskonalsza, wspomaga tylko ograniczenia fizyczne człowieka, ale jako takiego nie eliminuje. Poszerza jego możliwości recepcyjne, percepcyjne, analityczne, zapamiętywania, kojarzenia i komunikacyjne⁴.

² *Ibidem*, s. 78.

³ G. Nowacki, *Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2002, s. 40.

⁴ L. Ciborowski, *Walka informacyjna*, Toruń 1999, s. 106.

Należy podkreślić, że czynnik ludzki jest nadal podstawowym środkiem pracy wywiadu i kontrwywiadu. Służby te pozyskują informacje w trakcie oddziaływania na źródła danych.

Źródłami informacji wywiadowczych i kontrwywiadowczych są wszystkie miejsca, w których powstaje informacja w swojej pierwotnej formie. W tym aspekcie informacjami będą wszelkie dane o świecie zewnętrznym, które uzyskujemy albo przez bezpośrednie poznanie zmysłowe, albo przez odbiór podawanego przez inną osobę opisu jakiegoś stanu rzeczy lub zjawisk⁵. Tak rozumiana informacja ma swoje źródło, do których zalicza się: osoby, rzeczy, miejsca, zjawiska i zdarzenia, następstwa zdarzeń, zwłaszcza ślady, dokumenty, zwłoki, a także czynności operacyjno-rozpoznawcze.

Jednym z istotniejszych przedsięwzięć realizowanych w ramach walki informacyjnej jest zakłócanie informacyjne, które sprowadza się m.in. do wprowadzania szumów i powodowania luk informacyjnych. Służby specjalne z uwagi na możliwości działań niejawnych (w kraju i poza jego granicami) są szczególnie predysponowane do zakłócania informacyjnego, co nie oznacza, że quasi-służby specjalne (np. Policja, Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa) tego nie mogą robić⁶.

Systematyczny monitoring otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego państwa, zdobywanie i przetwarzanie informacji pozwalają na poznanie słabych i mocnych stron przeciwnika. Wiedza ta umożliwia planowanie, organizowanie i prowadzenie zakłócania informacyjnego. Jest to przedsięwzięcie długofalowe, prowadzone w czasie pokoju, kryzysu i wojny.

Jego zakres i intensywność zależy od charakteru zjawisk i zdarzeń występujących w otoczeniu, a także od celów podmiotów podejmujących tego rodzaju przedsięwzięcia. Dostęp do informacji o odpowiedniej wartości i we właściwym czasie pozwala na skuteczniejsze zakłócanie i podejmowanie właściwych decyzji. Służby specjalne, posiadające dostęp do takich informacji poprzez pozorowanie, maskowanie oraz celowy ulot informacji, mogą wnosić do systemu rozpoznania przeciwnika szereg takich danych, które wprowadzają w błąd lub spowodują podjęcie niekorzystnych przez niego decyzji. Mogą wytworzyć takie spektrum zagrożeń, których strona przeciwna najbardziej się obawia. Każda dodatkowa informacja utwierdza przeciwnika w przekonaniu o jej prawdziwości, co skłoni go do działań zgodnych z zamiarem atakującego⁷.

Odpowiednio zorganizowana i prowadzona walka informacyjna, która stanowi zespół wzajemnie powiązanych i kompleksowych przedsięwzięć z obszaru wojskowego, polityki, ekonomii czy psychologii, pozwala na osiągnięcie celu (celów). W procesie zakłócania informacyjnego służby specjalne oddziałują na jeden starannie wybrany i opracowany obiekt, a także na otoczenie będące obszarem

⁵ T. Hanusek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 1998, s. 72.

⁶ A. Żebrowski, *Ewolucja Polskich służb specjalnych. Wybrane obszary walki informacyjnej (Wywiad i kontrwywiad w latach 1989–2003)*, Kraków 2005, s. 110.

⁷ *Ibidem*, s. 110–111.

zdobywania informacji przez przeciwnika. Stworzona w następstwie tego obrazu przestrzeń walki informacyjnej w sferze militarnej i niemilitarnej wpływa nie tylko na procesy decyzyjne, ale i praktyczne postępowanie.

Agentura

Służby specjalne mają szerokie możliwości prowadzenia zakłócania w osobowej i technicznej przestrzeni informacyjnej. Na szczególną uwagę zasługuje przestrzeń osobowa, w tym odpowiednio przygotowane i uplasowane osobowe źródła informacji (agentura).

Agentem jest osoba, często narodowości obcej, niebędąca etatowym pracownikiem służby wywiadowczej (kontrwywiadowczej), ale działająca pod jej kierunkiem lub współpracująca z nią i dostarczająca informacji do celów wywiadowczych i kontrwywiadowczych⁸.

Agentura stanowi podstawowy środek pracy służb wykonujących zadania o charakterze wywiadowczym i kontrwywiadowczym, ukierunkowywane na obszary zainteresowania operacyjnego. Każda ze służb stosuje własne kryteria ich klasyfikacji, a zdobywane informacje są wykorzystywane na własne potrzeby, a także na potrzeby uprawnionych podmiotów cywilnych i wojskowych.

Należy zaznaczyć, że określenie agentury ulega ewolucji stosownie do zmian, z jakimi stykamy się na przełomie XX i XXI wieku i zmian, jakie stawia przed poszczególnymi podmiotami (państwowymi i pozapaństwowymi) walka informacyjna. Działalność agentury może być jedynie zarysowana w niezbędnym zakresie, co wynika z charakteru realizowanych zadań i postanowień przepisów prawa.

Agentura to pośrednia forma zdobywania informacji znajdujących się w operacyjnym zainteresowaniu wywiadu i kontrwywiadu. Zapewnia infiltrację środowisk przestępczych, co przekłada się m.in. na zwalczanie jej w zorganizowanych postaciach (np. handel komponentami broni masowego rażenia i konwencjonalną, środkami odurzającymi i psychotropowymi, terroryzm). Zwalczanie to może polegać na uzyskiwaniu informacji o przeciwniku (jego agenturze, rezydenturze), środowiskach przestępczych bądź też na powodowaniu za pomocą omawianych źródeł dezintegracji tych środowisk (w kraju i poza jego granicami), co ma niekiedy duże znaczenie w zapobieganiu przestępczości⁹.

Wobec osobowych źródeł informacji wykorzystywanych przez wywiad i kontrwywiad stosowane są zróżnicowane określenia: agent (ofensywny, defensywny, główny, obserwacyjno-ustaleniuowy, do zadań specjalnych, czyszczący, nieświadomy, zamrożony, podwójnie przewerbowany, podwójny, wpływu, kret, urojony,

⁸ N. Polmar, T.B. Allen, *Księga szpiegów. Encyklopedia*, tłum. H. Białkowska, R. Brzeski, K. Obłucki, A. Piber, T. Wójcik, Warszawa 2000, s. 13.

⁹ Szerzej na ten temat pisze T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 1998, s. 83.

czysty, fikcyjny, prowokator, odpad, samorodek, zamieszania), tajny współpracownik, osoba zaufana, informator, konfident, kontakt operacyjny, kontakt informacyjny, osoba zaufana, nieoficjalny pracownik itp.

A g e n t g ł ó w n y pracuje pod nadzorem oficera wywiadu i kieruje działaniami innych agentów, pełniąc w istocie rolę prowadzącego.

A g e n t n i e ś w i a d o m y nie zdaje sobie sprawy z tego, że dostarcza informacji dla wywiadu (kontrwywiadu), a kontakt — kadrowy pracownik służb — pracuje pod przykryciem. Niekiedy sytuacja operacyjna uzasadnia występowanie kadrowych pracowników służb pod tzw. obcą flagą, co oznacza, że agent nie wie, który rząd korzysta z jego usług.

Dla wywiadu znaczącą pozycję zajmuje tzw. **a g e n t u r a c z y s z c z ą c ą**, która zajmuje się usuwaniem wszelkich danych mogących zdekonspirować źródło informacji i miejsca jego pochodzenia. Ponadto realizuje zadania związane z legalizacją agentury, m.in. zamrożonej.

Inna kategoria to **a g e n t z a m i e s z a n i a**, którego działalność ukierunkowana jest na zakłócanie percepcji służb specjalnych przeciwnika (niekiedy i własnych).

A g e n t p o d w ó j n i e p r z e w e r b o w a n y to agent przewerbowany, którego podwójna rola została odkryta przez wywiad macierzysty. Jest wykorzystywany dobrowolnie lub pod przymusem, przeciwko wywiadowi, który go przewerbował.

A g e n t p o d w ó j n y działa niejednokrotnie wbrew własnej woli — równocześnie dla dwóch lub większej liczby rywalizujących z sobą służb wywiadowczych — i przekazuje im informacje o poczynaniach konkurentów.

A g e n t p o t e n c j a l n y to osoba szkolona lub której kandydatura rozważana jest przez służby wywiadowcze pod względem przydatności w roli agenta.

A g e n t p o t r ó j n y służy jednocześnie trzem wywiadam, ale przekazuje, podobnie jak agent podwójny, informacje dwóm mocodawcom z polecenia trzeciego.

A g e n t p r o w o k a t o r dąży do zdyskredytowania pewnych osób lub ugrupowań (często podejrzewanych już przez służby), nakłania je do podejmowania działań sprzecznych z prawem.

A g e n t u r o j o n y to fikcyjny agent, wymieniany zazwyczaj jako źródło informacji sfabrykowanych lub dostawca materiałów uzyskanych w inny sposób, którego raportujący nie chce ujawnić.

A g e n t u ś p i o n y, czyli zakonspirowany agent, stanowi kadrową rezerwę wywiadu, rozpoczyna działalność (rozpoznawczą, dywersyjną, sabotażową, terrorystyczną) po otrzymaniu specjalnego sygnału. Czas uśpienia może trwać nawet kilka lat.

A g e n t c z y s t y to agent nieangażowany do pracy operacyjnej, co oznacza, iż może być nieznany przeciwnikowi.

W prowadzonych grach wywiadowczych i/lub kontrwywiadowczych służby wykorzystują także agentów uważanych za odpad. W nomenklaturze wywiadowczej agent odpad oznacza agenta wystawionego celowo przez służbę macierzystą w celu ochrony szczególnie ważnego agenta lub ochrony realizowanego przedsięwzięcia. W ramach prowadzonej gry przeciwnik jest przekonany o jego istnieniu.

* * *

Z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa szczególnie niebezpieczne są dwie kategorie agentów: tzw. agent samorodek i agent wpływu. Agent samorodek z własnej inicjatywy nawiązuje łączność z przedstawicielami służb wywiadowczych obcego państwa i oferuje swoje usługi w zamian za korzyści materialne. Z uwagi na zajmowane stanowisko lub pełnioną funkcję ma dostęp do informacji znajdujących się w zainteresowaniu operacyjnym przeciwnika, co czyni z niego atrakcyjne źródło informacji. Niekiedy taka działalność może skutkować nawiązaniem gry wywiadowczej lub kontrwywiadowczej. Agent może również typować osoby do pozyskania poprzez przekazanie ich charakterystyki, w tym danych na temat zajmowanego stanowiska, dostępu do informacji najczęściej charakteru niejawnego. Służby świadome prowadzenia działań ofensywnych przez przeciwnika zawsze w tego rodzaju ofercie upatrują inspiracji kontrwywiadu lub innych służb bezpieczeństwa wewnętrznego.

Agentura wpływu

Za agenta wpływu uważa się osobę, która może być wykorzystywana do dyskretnego „urabiania” opinii polityków, środków masowego przekazu i grup nacisku w kierunku przychylnym zamiarom i celom obcego państwa¹⁰. Ponadto osoba ta z uwagi na swoją pozycję w środowisku zainteresowania operacyjnego służby wywiadowczej przeciwnika jest dla niej atrakcyjna. Agent wpływu ma naturalne, niczym nieskrępowane możliwości swobodnego poruszania się w otoczeniu ważnych polityków, partii rządzącej (rządzących), partii opozycyjnych, sił zbrojnych, wywiadu, kontrwywiadu, zajmuje wpływowe stanowisko w strukturach władzy wykonawczej, ma naturalne możliwości wywierania wpływu na decyzje polityczne (wojskowe), przede wszystkim na poziomie strategicznym. Poprzez utrzymywane kontakty może realizować zadania przez grupy nacisku, w swojej działalności wykorzystuje media (tradycyjne i elektroniczne). Swoboda poruszania się wiąże się przede wszystkim z wiedzą na temat państwa pobytu agenta, najważniejszych osób publicznych tego kraju, możliwość wykorzystywania materiałów kompromitujących, co w określonych przypadkach zapewnia agentowi bezpieczeństwo.

¹⁰ N. Polmar, F.B. Allen, *op. cit.*, s. 14.

Jedni agenci informują o tym, co robimy, a inni starają się wpływać na nasze decyzje. Oprócz tego, co wiemy o przeciwniku i co wiemy o swoich możliwościach, bardzo istotne jest, jaki obraz naszej sytuacji posiada on w swojej głowie. Kształtowaniem tego ostatniego zajmuje się właśnie agentura wpływu¹¹.

Tak jak każdy agent, agent wpływu jest aktywnym uczestnikiem walki informacyjnej, w której oprócz pozyskiwania informacji realizuje wiele przedsięwzięć w ramach zakłócania informacyjnego, a także przedsięwzięcia obronne mające na celu uzasadnienie podejmowanych decyzji ukierunkowanych na ochronę własnych działań. W tej działalności na szczególną uwagę zasługuje zakłócanie informacyjne, które polega na przedsięwzięciach i działaniach dostosowanych do zakłócania procesów kierowania państwem i/lub dowodzenia wojskami przeciwnika [służb specjalnych — przyp. Autora]¹².

Zakłócanie informacyjne jest prowadzone w celu obniżenia efektywności funkcjonowania systemów kierowania państwem i dowodzenia wojskami (w tym wywiadem i/lub kontrwywiadem).

Zajmowane stanowisko lub pełniona funkcja w instytucjach o kluczowym znaczeniu dla systemu bezpieczeństwa i obronności państwa to naturalne warunki do angażowania się w proces decyzyjny. Dostarczanie spreparowanych danych czy też sugerowanie określonych rozwiązań pozwala na wprowadzanie uczestników gremiów decyzyjnych w błąd, a ich przekonanie o prawdziwości danych skutkuje podjęciem niekorzystnych decyzji. Tak prowadzone zakłócanie informacyjne jest ukierunkowane na zwiększenie entropii informacyjnej komunikatów państwa-przeciwnika i na destrukcję określonych nośników danych.

Agent wpływu nie tylko zakłóca pracę decydentów, lecz w następstwie podjętych przez nich decyzji ma możliwość oddziaływania na jego najbliższe otoczenie. Może to skutkować doprowadzeniem do zaniku informacji pożądaney, jej deformowania lub też wytworzenia danych nieprawdziwych i przez to wpływa negatywnie na inne procesy w jego otoczeniu¹³. W przypadku agenta wpływu istotą zakłócania informacyjnego jest dążenie do maksymalnego ograniczania przekazywania danych prawdziwych i powodowanie przez to zniekształcania obrazu strony ofensywnej. Fałszywy obraz ma bezpośrednie przełożenie na podejmowane decyzje oraz działania.

Działalność agentury wpływu opiera się na procesach informacyjnych, których zakłócanie może skutkować nie tylko podjęciem działalności celowo zorganizowanej, lecz może także być wynikiem niedoskonałości poszczególnych elementów, przede wszystkim ludzi znajdujących się w bezpośrednim otoczeniu agenta wpływu. Zakłócanie informacyjne prowadzone przez agenta wpływu w konfrontacji niezbrojnej i zbrojnej spełnia dwie podstawowe funkcje:

1) szeroko rozumiane pozorowanie, mające na celu wprowadzanie w błąd własnego otoczenia w sposób wysublimowany, finezyjny, niekiedy ze wskazaniem

¹¹ M. Warecki, W. Warecki, *Woda z mózgu. Manipulacja w mediach*, Warszawa 2011, s. 86.

¹² J. Janczak, *Zakłócanie informacyjne*, Warszawa 2001, s. 12.

¹³ *Ibidem*, s. 145.

zagrożenia ze strony najbliższego współpracownika decydenta celem odwrócenia uwagi od swojej osoby, przy prowadzeniu przedsięwzięć maskujących;

2) dezorganizacja pracy otoczenia decydenta, wpływanie na konkretne decyzje polityczne, a nawet personalne.

W okresie prowadzenia zakłócania informacyjnego agent wpływu musi zachować odpowiednie proporcje w swoim postępowaniu, wynikające m.in. z zajmowanego stanowiska, jego pozycji, uznania, realizowanego zadania itp. Zawsze jednak musi dbać o swoje bezpieczeństwo.

Sposoby prowadzenia zakłócania informacyjnego muszą być weryfikowane stosownie do zachodzących zmian w środowisku działania, co oznacza zachowanie proporcji pomiędzy podejmowanymi przedsięwzięciami. Obserwacja uczestnicząca umożliwia poznanie własnego otoczenia oraz otoczenia przeciwnika, co pozwala na elastyczne działanie przy uwzględnieniu potrzeb zakłócania informacyjnego.

* * *

W trakcie prowadzenia zakłócania dezinformacyjnego agent wpływu wprowadza w błąd przeciwnika przez podawanie mylących informacji. Jest to element składowy walki informacyjnej i może odbywać się drogą przekazywania informacji odzwierciedlających fałszywy obraz określonej sytuacji (zjawiska, zdarzenia) w formie logicznej i wiarygodnej. Taka działalność jest najczęściej utożsamiana z dezinformacją osobową. Dezinformacja osobowa to zespół przedsięwzięć polegających na rozpowszechnianiu u przeciwnika odpowiednio spreparowanych wiadomości w celu oddziaływania na jego morale (postawy, zachowania) i intencje, aby podjął niekorzystne dla siebie decyzje¹⁴. Dezinformacją będzie także oddziaływanie agenta wpływu, które doprowadzi do wyciągnięcia takich wniosków i przekonań, jakie będą zgodne z celem prowadzonych działań.

Celem dezinformacji osobowej jest realizacja konsekwentnego programu działania zmierzającego do zastąpienia w świadomości przeciwnika przekonań i poglądów uznanych za niekorzystne dla podmiotu oddziaływania na takie, które są korzystne dla własnych sił¹⁵. Dezinformacja może być stosowana, gdy istnieje określona masa krytyczna, np. decydenci, ludność cywilna, żołnierze przeciwnika, już zdeorientowana, lub też jest podatna na wpływ. Zasadniczo sprowadza się ona do modyfikowania postaw oraz zachowań konkretnej osoby (osób).

Odpowiednio przygotowane informacje (np. interpretacja, prognozy, wątpliwości) służby specjalne rozprowadzają w określonych środowiskach, wykorzystując jawne i niejawne kanały przepływu (w tym i agenturę wpływu)¹⁶.

¹⁴ *Ibidem*, s. 26–27.

¹⁵ *Ibidem*, s. 27.

¹⁶ A. Żebrowski, *op. cit.*, s. 113.

Preparujemy informację, która jest fałszywa i przekazujemy ją naszym agentom, aby ją przyswoili jako prawdziwą. Jeśli szpiegdy ci znajdą [się] na terytorium wroga i zostaną schwytani, przekazują fałszywe informacje. Wróg wierząc w nie, zachowa się odpowiednio do ich treści. Oczywiście nasze działanie nie będzie zgodne z tymi informacjami i po pewnym czasie wróg będzie starał się tych agentów zgładzić¹⁷.

Służby specjalne w trakcie wykonywania zadań dezinformacyjnych stawiają sobie jako cel podstawowy informowanie przeciwnika w taki sposób, w jaki powinien on być poinformowany, aby działał na własną korzyść¹⁸.

* * *

Obecnie jesteśmy świadkami globalnej manipulacji, nie tylko w sferze gospodarczej czy etycznej. Celowi duchowego przekształcenia wytypowanych osób, grup społecznych i całych społeczeństw podporządkowano całe ideologie. Służby specjalne, dążąc do zrealizowania przyjętych celów, wykorzystują różne środki psychologiczne, socjologiczne i techniczne.

Środki te mają zapewnić możliwość wpływania na świadomość i podświadomość człowieka, deformowanie jego osobowości i sterowanie jego postępowaniem. Manipulowane może być zarówno własne społeczeństwo, jak i przeciwnik. Następstwem manipulacji jest m.in. narastanie agresji, brutalności, uprzedzeń, wrogości wobec tych państw i narodów, które kierownictwo państwa wskazuje swojemu społeczeństwu jako przeciwnika¹⁹.

Manipulacja jest jedną z form dezinformacji:

Pojęcie manipulacja trafnie oddaje stwierdzenie *często człowiek otwiera usta tylko po to, by kimś manipulować*. To właśnie instrumentalne podejście wydaje się być właściwe dla tego typu działań, ze względu na zadania, jakie realizuje podmiot tych działań i relacje, jakie zachodzą między podmiotem i przedmiotem tych działań²⁰.

Można wyróżnić różnego rodzaju percypowanie wpływu manipulowania na stany osobowe²¹:

1) w zachowaniu osób (lub grupy) zawarte są wyraźne wskazówki świadczące o tym, że osoba ta wywiera wpływ na inną osobę lub grupę w celu zmiany modyfikacji postawy i zachowania;

2) wskazówki świadczące o wywieranym wpływie są zazwyczaj ukrywane, lecz dostępne poznaniu osoby (grupy) będącej przedmiotem wpływu po dokonaniu przez nią odpowiedniej analizy zachowania lub intencji osoby wywierającej wpływ;

¹⁷ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, tłum. M. Bugajska, Warszawa 1994, s. 142.

¹⁸ A. Żebrowski, *op. cit.*

¹⁹ *Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laprus, W. Auerbach, Warszawa 1979, s. 221.

²⁰ J. Janczak, *op. cit.*, s. 30.

²¹ *Ibidem*, s. 30–32.

3) osoba (grupa) będąca przedmiotem wpływu nie powinna zdawać sobie sprawy z wywieranego wpływu;

4) percepcja danych, jawnych bądź ukrytych, świadczy o tym, czy mamy do czynienia z całkowicie lub częściowo jawnymi metodami wpływu społecznego czy też manipulacją;

5) manipulacja odnosi się do trzeciego rodzaju percypowania wpływu — może być wykorzystywana jako technika wpływania na behawioralny komponent zachowań i postaw²²;

6) epistemologiczną istotą oddziaływania manipulacyjnego jest proces sterowania, który prowadzi do realizacji celów podmiotu działań — zgodnie z celem i obiektywnym interesem własnych sił prowadzących działania zbrojne i/lub niezbrojne. Innymi słowy manipulację można prowadzić tam, gdzie odpowiedni przekaz informacyjny (sterowanie) będzie modyfikował postawy i zachowania przeciwnika, a także gdy sterowana osoba (osoby) nie wykona zadania, zaniecha lub zaniedba działania ważne dla własnej pomyślności, własnych interesów bądź celów tego, kto formalnie nią kieruje i dowodzi.

W trakcie prowadzenia manipulacji występuje również oddziaływanie na uczucia oraz wywoływane są emocje. Organizatorzy manipulacji mają świadomość tego, że działania prowadzone są w gęstym otoczeniu społecznym, a przedmiot oddziaływania cierpi na tzw. głód informacyjny.

Są w stanie wywołać szereg pożądaných emocji i uczuć w celu sprowokowania określonych zachowań czynnościowych i werbalnych. Podmiot będzie w tym wypadku permanentnie dążył do uaktywnienia własnych mechanizmów w celu ograniczenia bądź całkowitego zablokowania kontroli świadomości obiektu zainteresowania i w konsekwencji umożliwi narzucenie wzorców postaw i zachowań pochodzących od podmiotu²³.

Najczęściej spotykanymi sposobami manipulowania w celu kształtowania pożądaných postaw i zachowań człowieka są²⁴:

- 1) przekazywanie danych nieprawdziwych;
- 2) preparowanie i przesyłanie do obiektu zainteresowania danych nieważnych lub mało ważnych z pominięciem najważniejszych;
- 3) przekazywanie danych o dużym znaczeniu jako marginalnych;
- 4) udostępnianie danych preparowanych w celu wywołania określonych interwencji;
- 5) przesyłanie danych wieloznacznych, utrudniających zrozumienie;
- 6) generowanie nadmiaru danych, by spowodować tzw. chaos informacyjny.

²² R. Nawrat, *Manipulacja społeczna — przegląd technik i wybranych wyników badań*, „Przegląd Psychologiczny” 1989, nr 1, s. 125–127.

²³ J. Janczak, *op. cit.*, s. 32.

²⁴ *Ibidem*, s. 33.

* * *

Służby specjalne mające dostęp do interesujących i odpowiednio przygotowanych informacji mogą osaczać nie tylko jednostki, ale i wybrane grupy społeczne, państwa czy też grupy państw, docierając do nich za pośrednictwem mediów (tradycyjnych i elektronicznych), gier komputerowych, baz danych w zależności od wytyczonego celu szczątkowego bądź ogólnego²⁵. Jako kanały manipulacji wykorzystują agenturę (w tym wpływ), organy państwowe (służbę dyplomatyczną), media, operacje specjalne. Na szczególną uwagę zasługuje wspomniana agentura wpływu:

Niejednokrotnie agenci wpływu zajmują wysokie stanowiska w hierarchii społecznej przeciwnika i co za tym idzie, są w stanie wpływać m.in. na życie polityczne tego kraju w pożądanym przez służby specjalne kierunku. Mogą oni być urzędnikami państwowymi, dziennikarzami, członkami partii politycznych i organizacji społecznych, dyplomatami, deputowanymi lub kadrowymi pracownikami służb specjalnych. Służby te, bez względu na kraj pochodzenia, dążą do kontaktów z osobami, które ze względu na swoje powiązania rodzinne, związki towarzyskie, zdolności i ambicje, osiągają wysoką pozycję w sferze politycznej, gospodarczej, naukowej, wojskowej²⁶.

Warto kilka słów poświęcić także prowokacji, która jest również jedną z form zakłócania informacyjnego. Traktowana bywa jako zamierzone inicjowanie konkretnych wydarzeń, które po pierwsze, nie występowały samorzutnie, a po drugie, byłyby do uniknięcia²⁷. Przejawem prowokacji są zaczepki, przymus sytuacyjny, podżeganie, intrygi, tworzenie faktów dokonanych, preparowanie i rozpowszechnianie dokumentów, wywoływanie niepokojów społecznych, akty terroru, wyrażanie protestu itp. Szczególny jej rodzaj — prowokacja polityczna — wymusza pewne kroki podejmowane przez obiekt atakowany. Wyróżnia się trzy rodzaje prowokacji politycznej: 1) sprawczą, 2) destrukcyjną, 3) mistyfikacyjną, które w zależności od sytuacji mogą występować samodzielnie bądź tworzyć jedną całość.

W wielu przypadkach przeciwnik, wykorzystując prowokację, stosuje przemoc fizyczną i psychologiczną. Jej podstawowym celem będzie dążenie do osiągnięcia przewagi oraz usprawiedliwienie własnych działań przed opinią publiczną własnego kraju, a niekiedy społeczności międzynarodowej²⁸.

Podsumowanie

Burzliwe środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego stanowi sferę walki informacyjnej, która zdominowała naszą codzienność. Jest ona widoczna w życiu

²⁵ A. Żebrowski, *op. cit.*, s. 116.

²⁶ *Ibidem*, s. 117.

²⁷ M. Karwat, *Sztuka manipulacji politycznej*, Toruń 1999, s. 182.

²⁸ A. Żebrowski, *op. cit.*, s. 118.

politycznym, społecznym, gospodarczym, wojskowym, kulturowym itp. W jej prowadzenie zaangażowani są nie tylko politycy czy partie polityczne, lecz także inne podmioty, a nawet jednostki. Towarzyszy jej szeroki wachlarz uczestników zarówno aktywnych, jak i biernych. Na szczególną uwagę zasługują wyspecjalizowane podmioty, jakimi są służby specjalne, które ze względu na własne możliwości operacyjne stanowią skuteczne narzędzie jej prowadzenia. Potencjał operacyjny, w tym agentura wpływu, odpowiednio przeszkolona i prowadzona, ma możliwość długotrwałego manipulowania percepcją przeciwnika. Jest to najbardziej niebezpieczna działalność, która może skutkować stratami trudnymi do oszacowania.

Bibliografia

- Ciborowski L., *Walka informacyjna*, Toruń 1999.
 Hanausek T., *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 1998.
 Janczak J., *Zakłócanie informacyjne*, Warszawa 2001.
 Karwat M., *Sztuka manipulacji politycznej*, Toruń 1999.
Leksykon wiedzy wojskowej, red. M. Laprus, W. Auerbach, Warszawa 1979.
 Nawrat R., *Manipulacja społeczna — przegląd technik i wybranych wyników badań*, „Przegląd Psychologiczny” 1989, nr 1.
 Nowacki G., *Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2002.
 Polmar N., Allen T.B., *Księga szpiegów. Encyklopedia*, tłum. H. Białkowska, R. Brzeski, K. Obłucki, A. Piber, T. Wójcik, Warszawa 2000.
 Sun Tzu, *Sztuka wojny*, tłum. M. Bugajska, Warszawa 1994.
 Warecki M., Warecki W., *Woda z mózgu. Manipulacja w mediach*, Warszawa 2011.
 Volkoff V., *Psychosocjotechnika, dezinformacja — oręż wojny*, tłum. A. Arciuch, Komorów 1999.
 Żebrowski A., *Ewolucja polskich służb specjalnych. Wybrane obszary walki informacyjnej (Wywiad i kontrwywiad w latach 1989–2003)*, Kraków 2005.

INFLUENCING AGENTARY AS A PARTICIPANT OF INFORMATION WARFARE

Summary

The secret service and manipulation are connected. This is relevant to state security and defense. The intelligence and counterintelligence services play a pioneering role in these sectors of functioning. Each of them affects the opponent in terms of their activities. This influence requires knowledge, skills and the participation of agentry — which performs many complex tasks to distort the enemy's information — in addition to other staff resources. Especially important is the impact agentry because of its capabilities. It is in an operational interest environment and is a participant in the decision-making process related to the state security.

Keywords: information warfare, personal information sources, information distortion

Andrzej Żebrowski
 andrzejzebrowski@onet.pl